

harmoniziranje kaosa

Simo Mraović: SEZONA OTROVA, Predrag Vrabec: JURIŠ LAKE KONJICE, Velibor Čolić: MADRID GRANADA ILI BILO KOJI DRUGI GRAD, Dragan Ogurlić: SPECIJALNE CIPELE, Edo Popović: PONOČNI BOOGIE, Treće kolo biblioteke »Quorum«, Zagreb, 1987.

krešimir bagić

1. KNJIZEVNOST KOJU NAŠE VRIJEME PODNOSI...

Treće kolo biblioteke Quorum nudi »uživanje u tekstu« petorice svježe oknjiženih literarnih mladača: Sime Mraovića, Predraga Vrabeca, Velibora Čolića, Dargana Ogurlića i Ede Popovića.

Iščitavanje njihovih otisnutih literarnih uradaka smjernu će čitatelju samo još eksplisitivno potvrditi činjenicu kako današnja mlada skupina pisaca nema svoje čvrste oformljene i prepoznatljivije generacijske poetike. Spisateljske tehnika, tekstura koja posredno odaje literarne ljubimce, odnos fikcije i fakata, zapisanog i prešućenog, ritma i svjesne aritmije zapisanog iskaza, odnos znanoga i novoga... bitno se razlikuju od autora do autora.

Književnost danas sve više postaje intimna zabava obožavatelja zamršenih slova, nerazumljiv osobni solilokvij zapisivača teksta. Mlad autor više ne žudi za popravljanjem, izmišljanjem ili zamišljanjem osobnoga univerzuma. On više ne želi svijet re — kreirati, već rekreirati se, igrati se s jezikom, oštriti duh, smisliti efektanu dosjetku, tvoriti još nečitane slove sklopove... *proizvesti* tekst.

Posvemašnja ironija (spram svekolike književne tradicije, spram zbilje, spram samoga teksta koji se zapisuje...), te korjenito i uporno brisanje granica literarnih žanrova »poetiziranje proze«, razbijanje ritmičkih zakonitosti poetskih, esejskacija cjelokupnoga književnog korpusa) zajedničke su karakteristike prisposobive današnjoj književnoj svijesti. Općenite jesu, ali bojim se kako bi svaka konkretnija odrednica bila i jednostrano pojednostavljenje. Kako su dojmovi koje življenje u današnjemu trenu ostavlja na čovjeka duboko proturječni i kaotični, tako je i rukopis svakoga od spomenutih autora tek (ili čak) osobna harmonizacija kaosa i proturječja u sveopćem kaosu književnom i inom. Književnost koju naše vrijeme (podnosi uvijek je osobne naravi: ili osobna isповijest ili dosjetka primjerena unutrašnjem pejzažu određene osobe. Strepnja. Dosada. Akrobacija.

2. SEZONA OTROVA

Simo Mraović, najmlađi autor ovoga kola (rođen 1966), jedini je posjednik pjesničke knjige. »Sezona otrova« zbirka je poetskih tekstova koji su nastali na iskustvima suvremene hrvatske poezije, posebice na pjesništvu iskustva jezika.

Spacioniranje dijelova teksta drugačijim tipom slova, semantički obilježeno brisanje (prešućivanje pojedinih segmenata poznatih jezičnih jedinica, efektni nonsens i inzistiranje na konkretizmu iskaza protežnom su oznakom i Mraovićeve poezije.

No, u njoj su, isto tako, na trenutke primjetni i narativni impulsi. Pjesnički je tekst ponekad sačinjen kao mozaik potencijalnih pripovjednih segmenata prekinutih baš u na mjestima na kojima se očekuje početak razvijanje priče. Ovakovo izbjegavanje priče pridonosi stvaranju autentičnijeg pjesničkog ocrta (orisa) slike predminijevanoga kaotičnog pejzaža. Ono autoru priplomaže pri naporima da se oslobodi vidne dominacije zvuka nad smislom, prisutna što je u dijelu tekstova. Nije rijetkost Mraoviće-

vo inzistiranje na efektnosti uporabe jezičkoga materijala zbog koje cijeli tekst postavlja naglavce, jezičke jedinice dovodi u maksimalno odudujuće odnose, zbog koje napokon i samom recipijentu prikriva interpretativne signale koji bi ga »mamili« tekstu. Jer: stihovi poput »kratak miris šarena šareno u šapat ručka ribanog« i »Novečer, uz vatru, čistimo pepsi krumpir...« ili sintagme poput »kukuricu kobasice« ipak su ekstravagantna, glasna i zato baš sterilna poigravanja s ustaljenim »smislovima«.

Stoga je pjesnikovo evoluiranje od oduševljenja potencijama mogućega tekstuiranja jezične igre do stvaranja pjesničkog teksta što počiva na rudimentima naracije vrlo plodotvorno ishodište jedne moguće pjesničke poetike.

Mraovićevi su tekstovi inventivni snimci svakodnevice. Izvučeni iz konteksta, re — kontekstuirani, retuširani, posebno ističu detalje što ostvarenu sliku smiješnom čine, što je nagraduju. Mraović sve hoće rastvoriti, rastočiti, svaku svetost i svaki autoritet uništiti. I dobro se zezati. Npr: »teško je čitati titl i pisati uzbuđenje po tvojim koljenima urinirati u tegle za zimnicu...«

Nižući detalje, nižući banalnosti, domišljajući se novim kutovima motrenja, izmjenjujući stihovane iskaze kao što se na filmu kadrovi izmjenjuju, Mraović režira svoj pjesnički tekst, svoju čudnu kutiju koja pršti od boja i zvukova.

Malo se igra domišljatog kritičara soc — realizma, naslovljujući s »Inženjeri duša« zadnji ciklus »Sezone otrova«.

Malo trendovski ironizira pseudonorodne (novokomponirane) flaš napjeve:

»bijelo lice
krčmarice
vrijeme rezbari
grickalicom«.

malo sačinjen tekst koji združuje mitologeme erotike i politike, a poradi raskrivanja amoralnosti i besmislenosti ove druge...

U većini tekstova Simo Mraović je korektan ispisivač suvremenoga postmodernoga poetskoga štiva.

3. JURIŠ LAKE KONJICE

Kratka je priča početkom osamdesetih najčešći prozni obrazac što ga ispunjavahu mladi književni djelatnici. Knjiga kratkih priča »Juriš lake konjice« Predraga Vrabeca rukopis je koji je pretežitim dijelom i nastao u to vrijeme. Sadašnje njegovo objelodanjenje propitivanje je mogućnosti njegova vjerodostojnoga funkcioniranja unutar promijenjenih književnih odnosa i oknjiženje autora koji je to davno zaslužio.

Vrabec u svojim minimalističkim formama, u kojima poradi kratkoće njeguje i posebno usložnjen jezički izraz (neprimjereno onome koje ga bez razmišljanja prozrim nazivljemo) manirno alkemičarska eksperimentira jezikom i u jeziku. Rabi i književni standard (hrvatski i srpski) i dijalekt. Utočište pronalazi i u poznatim usmenim formama (napr: brojalicij) i u rimovanju pojedinih rečeničnih segmenata susjednih iskaza. Tekstovi su mu naglašeno ritmizirani. Medutim, iz današnje perspektive, jezične bravure i vratolomije u prozama Predraga Vrabeca su poznate i očekivane (nakon pročitanih nekoliko priča).

Iznenadjenja koja je jezična igra nudila čitatelju, nakon već spominjanoga pjesništva is-

kustva jezika i korespondentno ispisivanih literarnih uradaka, izostaju. Vrabecova ironizacija npr: usmenoga kazivanja i usmene frazeologije (najtransparentnije naznačena u naslovima, npr. »Kosim majsko cveće/kafana me videt neće« ili »Konj Zelenko rosnu travu pase«) počesto to i nije, ponekad se okreće i u suprotnom smjeru, jer autoru se — mimo njegove volje — dogodi da nesvjesno u drugim tekstovima zadrži ritam usmenoga kazivanja ili rimu sličnu netom parodiranoj.

»Juriš lake konjice« rukopis je koji parafrazira i parodira mnoge tipove diskurza, od tradicionalnoga književnoga (onog pastorela ili usmene pjesme) do svih vrsta svakodnevnoga (filozofskoga, povijesničarskoga, romantičnoljubavnoga). U njemu se miješa spiritualizam, magija, Hegel, Staljin, Montale, samoupravni socijalizam... Kaotičan je to mozaik koji rada strpenju i melankoliju za nečim nepoznatim. Postoji i priča naslovljena kao »Umjetnost strepnje«, jedna je od najboljih ukoričenih priča. I u njoj je strepnja tematizirana kao osnovno načelo i osnovni pokretački ritam ove proze. Iako Vrabec pokušava štošta svojim pričama ismijati ipak gorak okus, okus straha, prepoznatljiv je i dominantan osjećaj iz kojga progovara njegov pripovjedni subjekt.

Fingirana, hinjena dokumentarnost, dokumentarnost koja samo više pridonosi ornamentalnosti (ukrašavanju) teksta još je jedna osobitost Vrabecova pripovijedanja. Priče su mu nerijetko popraćene brojnim fusnotama i citatima, koji bi imali pojašnjavati recepciji zatamnjena tekstna mjesta. No, oni upravo još više rastaču semantiku teksta. Njihovom dvoličnošću svaka rečenica prestaje biti citat i svaka priča postaje citat.

Toliko je toga već u povijesti literature zapisano da je svako novo zapisivanje više ili manje uspjelo ponavljanje. Svako ponavljanje podrazumijeva i dopunu (makar intonacijsku). Svaka dopuna dah je izvornoga mišljenja, novo kontekstuiranje i semantičko preoznačivanje.

Predrag Vrabec »Jurišom lake konjice« zastaje upravo na kapiji koja vodi u sadašnji trenutak. Jahač je to koji je zastao da se odmori i prikupi snagu za nove pothvate koji neće mirisati vonjem patine i koji će najavljivati nove mogućnosti citiranja.

4. MADRID GRANADA ILI BILO KOJI DRUGI GRAD

»Madrid Granada ili bilo koji drugi grad« naslov je stihovanoga romana Sarajlije Velibora Čolića. Jedinstvena protežna pripovjedna nit, rudimenti dijaloga i naracije s jedne, te naglašena ritmičnost, »razbarušena« metaforičnost, stihovna organizacija i semantička rasakoš s druge strane lako su uočljive karakteristike Čolićeva književnoga pisma.

Gotovo da poslije podnaslovne pojašnjavajuće odrednice »roman opticama revoluciji narkomanima duhovima seksu mornarima ludacima i veoma kratkom životu druga AZDAMA VOTRAJA« prestaje svako daljnje dopušteno inzistiranje na razotkrivanju priče koja je okosnica ovoga teksta. Priča je tu i priče nema i upravo je priča u tome što je nema, što se ne može izdvojiti.

Velibor Čolić, postmoderni primjerenim književnim rukopisom, poništava prepoznatljive (tradicionalne) granice između proze i poezije, sačinjavajući književni amalgam, tekst koji spretno združuje danas aktualna iskustva obaju književnih rodova s novim književnim senzibilitetom.

Kaotičnost »Madrida Granade ili bilo kojeg drugog grada« harmonizirana je kaotičnost. Kaos je izvorište Čolićeva literarnog kozmosa. On je (kaos/kozmos) okosnica čitljive semantike, ikonična slika prisposobiva našem vremenu i literaturi koja ga ignorira. Svaki bi napor sredivanja ovaj tekst učinio nesredjenim.

Lirski ili pripovjedni subjekt (svejedno) monstrozne Čolićeve literarne tvorevine sve mu se klanja i sve ignorira, u sve sumnja. Zbunjenošću (ma koliko hinjena) karakteristična je za sve što kuša izreći.

(»Moj bože mislio sam da li je molitva izmišljena zbog boga ili je bog izmišljen zbog molitve«)

Epopeja je to tumaranju, besperspektivnosti i iracionalnom preziru svega oko sebe. Zbunjajuća i psihodelična.

»Madrid Granada ili bilo koji drugi grad« jedan je od onih književnih uredaka koji se ispisuju u dahu, u ritmu organizma, u sveopćoj kakofoniji: halucinantan je i patetičan, retoričan i deklamativan, »indeks (je) ludila i genialnosti podjednako«. Upio je i govornu i poetsku frazu, i konvencionalnu i kolokvijalnu. Bježi od mogućeg prispodobivog određenja. Poništava, razmiče znane granice osvajajući/otkrivajući slobodni prostor u okviru znanoga literarnoga govora, ne donoseći ništa novo osim nove literarne organizacije kaosa.

Stvarje dobrog ukusa i duhovne izdržljivosti da li će se netko s užikom, s rukama i nogama u zraku, dragovoljno zakoprcati u tom kaosu ili ne. Ja jesam. Primjetno je, čini mi se, i po prethodećem tekstu.

5. SPECIJALNE CIPELE

Oskudna se hrvatska romaneskna produkcija već desetljeće i pol uglavnom iscrpljuje u iznalaženju pogodnih žanrovskih hibrida, publici prijekljivih. U posljednje su se vrijeme iskristalizirali u naše ruho odjevni krimići (koji se gotovo udvorno dotiče konkretnog vremena i prostora koje živimo), te pseudohistorijsko poniranje u prošlost, što u pravilu rezultira stvaranjem umjetnički blijedih lokalnih mitova. Marinkovića »Zajednička kupka« zadnji je hvale vrijedan izdanak hrvatskoga visokoes-tetiziranoga proznog štiva.

Mladi su autori prava rijetkost a kada se i pojave njihovi romaneskni uratci nedvojbeno pokazuju kako su najmanje plodotvornih stvaralačkih poticaja nasljedovali baš iz matične suvremene hrvatske produkcije.

Biblioteka Quorum od svoga osnutka, od prvoga kola, kontinuirano podražava romaneskno stvaranje hrvatskih književnih mlada. Nakon Ede Budiše (»Klub pušača lula«), Vjekoslava Bobana (»Kutija žigica«) i Damira Miloša (»Pogled grad«) u trećemu Quorumovu kolu otisnut je roman »Specijalne cipele« Dragana Ogurlića, mladoga Riječanina (r. 1963).

Roman je to o gradu, gradu koji nastanjuje svoje stanovnike, gradu — demonu: roman je to o čudacima njegovim, o njegovim mitovima, o ljudskim sudbinama koje grad stvara; roman je to o tajnama koje grad krije, o djetinjstvu i prijateljstvu koje iščezava zbog ideološke i izopačene društvene stvarnosti. »Specijalne cipele« su sačinjene od šest većih pripovjednih cjelina, koje su razbijene efektinim međunaslovima, manje ili više zaokruženim pričicama.

Način strukturiranja i odviše podsjeća na narativnu strukturu »Grobnice za Borisa Davidovića« Danila Kiša a da bih izbjegao njezinu spomenu i avanturi promišljanja mogućnosti korespondencije ovih dviju proza. Na usporedbu nuka i sam kazivač Ogurlićeva romana, kroz čiju je prizmu i prelomljeno pripovjedno zbivanje. Naime, on glavnoga protagonista romana Krsti Davidovićem, a na samom početku teksta provokativno zapisuje rečenicu: »Začet sam, prema očevoj ispovijedi, na putu iz Vaclava za Hodeneš, u kamionu transportnog poduzetnika Kiša koji nam je za male pare prevezio namještaj«.

Dok je Kišev Davidović nepokolebljivi borac za pravdu i tragična žrtva (simbol) okrutnog društvenog mehanizma što ne priznaje pravo na pojedinačnost, Ogurlićev je neočekivano metamorfozirao upravo u mučitelja, u jednu od najčvršćih karika toga mehanizma. Na semantičkoj je ravni tako potpuno poništena Kiševa literarna tvorevina. No, usporedimo li književni postupak i tehniku po kojoj neko djelo i biva umjetničkim ustvrdit ćemo vrlo lako kako je Ogurlić i odviše tradicionalistički strukturirao svoj roman, a da bi gornje literarne fakte kao vjerodostojne mogao utkati u tekst.

Linearni tijek izlaganja pripovjednoga događanja i, počesto, neopravdiva raspršenost pripovjednih segmenata među kojima je teško pronaći čvršćih uzročno — posljednjih korelacija nemoćni zastaju pred Kiševim koncentriranim i začudnim literarnim problematiziranjem istoga iz sedam različitih perspektiva, uz sedam ostvarenih pripovjednih univerzu-

ma. Dakle, ova — tekstem sugerirana — komparacija ne ide u prilog autoru »Specijalnih cipela«.

Ipak, uz uobičajenu potrebu svih mladih romanopisaca koji među korice prvoga romana žele utisnuti svo svoje književno i životno iskustvo (primjetnu i u Ogurlića), u »Specijalnim cipelama« pronalazimo i vrlo zanimljivih i konkretno organiziranih pripovjednih segmenata, što nam navješćuje autora sposobnog i za književno koherentnije i ambicioznije prozne pothvate. Da je uklonio suvišne, i nepotrebno u tekst uklopljene, odjeljke (koji očito ne mogu pristati uz a kamoli razvedenijim učiniti organsko tkivo romana) »Specijalne cipele« samo bi dobile na kvalitet.

6. PONOĆNI BOOGIE

Živeći i pišući onkraj stvarnosti, onkraj podrazumijevane i zaglupljujuće oficijelnosti, u trinaest ukoričenih priča u »Ponoćnom boogieu« Edo Popović formira svoj literarni glas, glas koji korelira s Fassbinderovim filmskim kadrom, s Waitsovim i Morrisonovim glazbenim injekcijama, sa stihom Ginsbergovim, s proznom akrobatikom suludoga Charlesa Bukowskoga...

Lutajući gradom, obitavajući u gradskoj vrevi, u zaglušujućem životu tramvaja, ljudi, piva, ... u općemu smradu, Popovićev kazivač pušta »dogadaje da prolaze kao sjenke, kao projekcije nekog davno zaboravljenog nereda« pored njega. Njegov je grad (po tekstnim ifnormacijama nedvojbeno Zagreb) ogromni smradni labirint u kojemu se polako i neprimjetno umire. Ulice ne vode nikamo i laž je da se iz grada može izaći ili pobjeći.

Protagonist Popovićevih priča stoga odabire sneno, bunovno življenje, svakodnevno ispijanje piva kao neku vrst svojevrsnoga literarnoga jogginga. Oni življenju i literaturi koju piše priskrbljuje formu, oviđa sve slatkastom i pitkom maglisom sanjarenja, oštri moć zapažanja/konstruiranja banalnosti. Seks, kojemu se Popovićev junak najintenzivnije predaje, koji je zajam za sve »narkotike po službenoj dužnosti«, usputan je i jedini užitak, avantura i nužnost. Kroza nj, kroz pokrete i reakcije, kroz erekcije Nane/Alice/Eve/Snježane... on potvrđuje svoju egzistenciju, svoje apsolutno preziranje trulih konvencija, potvrđuje vjerodostojnost svoga subjektivnog, halucinantnog doživljaja svijeta oko sebe.

sricanje buduće tišine

Dragan Grbić: UNUTRAŠNJA ARHEOLOGIJA, Goranovo proljeće, Zagreb, 1987.

želidrag nikčević

Svijet se raspada pred našim očima; pjesnik koji hoće da vidi stalno je u iskušenju: rekonstrukcija ili katalogiziranje. Ako nas obzima želja da ono što pogledom fiksiramo — odmah izgovorimo, razlog nipošto nije samorazumljiv. Savremena poezija mora problematizovati ne samo svoja sredstva, nego i svrhu postojanja. Kad to prihvatimo (mada »krhko je znanje«), pitanje se postavlja drugačije: ne samo svrhu, nego i (tek sada) sredstva. Postoji samo ono što nam ispostavlja jezik, ali kad jednom pristanemo na jezičku strukturiranost svijeta, zbog čega se onda (simbolizacijom) vraćamo na označeno? Imenujući predmetnost mi simuliramo kreaciju. Materijalnost jezika kao da nudi nekakvu utemeljenost, ali na toj podlozi ništa ne stoji — sve podrhtava. Jezik je znak, znak *Drugog*; kad ga upotrebljavamo kao povlašćeno sredstvo imenovanja, to je višestruka mistifikacija. Jezikom rekonstruisati svijet znači pristati na iluziju *Smisla*. Taj pristanak (sa istim ponosom, ali još dramatičnije) sa poezijom dijele sumorni racionalistički diskursi zapadnog svijeta. Zanimljiv je, međutim, sam proces poetske proizvodnje: ostati pri označite-

Popovićev je pripovjedni model nalik vješto konstruiranu kaleidoskopu. Tvore ga raznorodne (međusobno povezane) minimalističke pripovjedne forme, raznorodni naratološki zahvati. Smjenjuju se (uvijek poosobljeni) — dijalog, citirani unutrašnji monolog, duhovito autokritičko pojašnjenje, poetizirani prozni intermezzo...

Maksimalno koncentriran na konzistentno izlaganje pripovjednoga događanja Popović ispisuje/stvara obrazac priče čija je semantika, u pravilu, u svakome segmentu grana. Prozni rezovi (bjeline između dvaju kadrova) čitatelju samo nude nove prostore kreativnoga iščitavanja nje rukopisa.

Shodno svjesnom izopačenju, uzdržavanju od vanjskoga svijeta i ponašanja po njegovim regulama, i jezik Popovićeve proze konvencijama je neopterećen. Ulični i kavanski slang, svojom ideološkom neoznačenošću, čine svijet ovih priča samo autentičnijim. Kada se i pojavi pokoja riječ ili sintagma oficijelnoga političkoga ili razgovornoga diskursa Popovićevim je razornim neobaveznim brbljanjem samo duhovito ismijava i značenje joj je poništeno ili izvrnuto.

Sve su Popovićeve priče jednako »heretične« i slično strukturirane, i sve tematiziraju isto (»nepodnošljivu lakoću postojanja« u gradu, »mjestu katastrofe«, uz seks i pivo, možda i uz nešto drugo — ovisno o osobnim afinitetima), ali svako nam nosi novu varijantu nostalgičnog krika zakletog šarmera malih curica; svaka se samodopadno odijeva u svoje bogato metaforičko i stilističko ruho.

»Ponoćni boogie« Ede Popovića, po mome sudu, najkonzistentniji je i najkvalitetniji rukopis trećega kola biblioteke Quorum. Lišen dječjih bolesti prve knjige (neujednačenosti ukoričenih tekstova, patetičnosti i razuzdane imaginacije) on na književno najrelevantniji način odustaje od komunikacije s izvanknjiževnom realnošću.

7. ZAKLJUČNA OPASKA

Ako vas je ovaj, impresionistički, intoniran, kritičko — esejistički prohod kroz svježe otisnuto literarno štivo Quoruma toliko isprovocirao da ste odlučili posegnuti za nekom od spomenutih knjiga moj cilj je ostvaren. Dobar vam tek.

lju što duže, a čudo mimeze neka se dogodi »samo od sebe«. To neće biti naša zasluga.

Dragan Grbić pripada onom malom broju autora koji već prvom knjigom demonstriraju vrlo precizno artikulisanu i koherentnu poetsku samosvijest. On svoju poetsku proizvodnju smješta u prilično delikatan tradicijski okvir. Svijest o materijalnosti pisma i njoj primjerena tekstualna praksa, naime, u srpskoj poeziji kao da doživljavaju usporenu evoluciju, komplikovanu dugotrajnom idejno-tematskom orijentacijom i evidentno tradicionalističkim kulturnim kodovima. Medijska izukrštanost savremenog svijeta, kao važan podstrekač izгона čvrstog, intencionalnog subjekta (pa dakle i smrtni neprijatelj okoštavanja umjetničkih formi), još uvijek ne dinamizuje horizont novije srpske poezije u mjeri koja bi bila dovoljna za produktivno širenje njenih »perceptivnih dvjeri«. Poezija Dragana Grbića na vrlo karakterističan način pristupa svom tradicijskom zaleđu: korak nazad, dva koraka naprijed. Suočeni smo sa projektom koji uvažava značajne strukturne-osobnosti već viđenih strategija (nadrealizma, pa i neosimbolizma), ali uz odličnu